
Recenzovaný článek

Demobilizace kolumbijských guerill: Případ FARC-EP a ELN

Demobilisation of the Colombian Guerillas: FARC-EP and ELN

Pavína Bláhová, Malvína Krausz Hladká

Abstrakt: Partyzánské a paramilitární skupiny operující na území Kolumbie představují posledních padesát let zásadní bezpečnostní hrozbu pro celý region. Zatím neúspěšnějším pokusem o uzavření mírové smlouvy mezi vládou a povstalci je mírový proces v letech 2012-2016, který vyvrcholil dohodou mezi kolumbijskou vládou a skupinou Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo. Tato práce se zabývá dynamikou mírového procesu s kolumbijskými partyzánskými skupinami a sleduje faktory, jež přispěly k eskalaci či deeskalaci konfliktu a vedly tak buď k úspěchu či selhání demobilizace povstalců. Analýza procesu demobilizace ukázala na řadu faktorů, které indikují protichůdné jednání na obou stranách, kdy obě strany v průběhu vyjednávání mobilizovaly své síly a porušovaly dané úmluvy. Jako jeden z hlavních důvodů tohoto jednání lze určit absenci silného garanta.

Abstract: Partisan and paramilitary groups operating on Colombian soil have been representing a serious regional security threat for the last fifty years. The most successful attempt to conclude a peace treaty between the government and the insurgents is represented by the peace process that took place between 2012-2016. This process resulted in the agreement between the colombian government and the guerilla group Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo. This paper deals with the dynamics of the of the peace processes between the government and guerilla groups and analyzes the factors contributing to the escalation and deescalation of the conflict and factors that enabled or on the contrary disabled a successful demobilization of the insurgents. The analysis of the demobilization uncovered a number of factors indicating a contradictory acting of both sides of the conflict. While the adversaries were negotiating the peace agreement, in the same time they were violating the previous agreements. Such behaviour was caused mainly due to the absence of a strong sponsor.

Klíčová slova: FARC, ELN; Kolumbie; demilitarizace; mírový proces; povstalecké skupiny; guerilla.

Key words: FARC, ELN; Colombia; Demilitarization; Peace proces; Insurgency; Guerillas.

ÚVOD

Kolumbie se během posledních dvou let ocitla pod drobnohledem mnohých světových i českých médií, a to zejména díky mírovému procesu a dohodě podepsané v roce 2016 s nejstarší marxistickou guerillou Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo, FARC-EP (Revoluční ozbrojené síly Kolumbie – lidová armáda). Členská základna FARC-EP a dalších partyzánských skupin včetně skupiny Ejército de Liberación Nacional, ELN (Národní osvobozenecská armáda), tvořila tisíce bojovníků, o jejichž demobilizaci kolumbijská vláda v průběhu posledních padesáti let usilovala a usiluje. Aktivita těchto skupin, ať už se jednalo o střety s armádou a paramilitárními jednotkami, únosy vojáků či obchod s kokainem, zásadním způsobem destabilizovaly bezpečnostní situaci v Kolumbii i v celém regionu. Uzavření mírové smlouvy pak logicky přitáhlo pozornost mezinárodní komunity a kolumbijský prezident Juan Manuel Santos za vyjednávání získal Nobelovu cenu míru. Přestože byla smlouva mezi kolumbijskou vládou a povstaleckým hnutím FARC-EP prezentována jako historický úspěch, její odmítnutí většinou obyvatelstva v referendu poukázalo na množství otázek nad budoucností procesu demobilizace povstaleckých a paramilitárních kolumbijských skupin.

Řada pokusů o mírové řešení konfliktu mezi kolumbijskou vládou a povstaleckými skupinami skončila nezdarem. Teprve na počátku devadesátých let došlo k prvním sporadickým případům úspěšné demobilizace povstalců. Po uzavření mírové smlouvy s FARC-EP bylo započalo nové kolo vyjednávání s povstaleckou skupinou ELN. Nad případným úspěchem a uzavřením další mírové smlouvy však existuje mnoho nejasností. Přestože demobilizace FARC-EP započala, bezpečnostní situace v zemi zůstává i nadále kritická. Existuje řada starých i nově se štěpících povstaleckých či paramilitárních skupin, nad nimiž vláda postrádá jakoukoliv kontrolu. Tyto skupiny rovněž v mnoha případech slouží jako útočiště pro ty povstalce, kteří se nechtějí účastnit mírového procesu mezi vládou a jejich skupinou. Úspěšná demobilizace kolumbijských povstalců proto bude i nadále ožehavým problémem, k jehož vyřešení dosud neexistuje jednoznačné východisko.

Hlavním tématem této práce je proto analýza vývoje poslední fáze pokusů o demobilizaci dvou nejvýznamnějších kolumbijských levicových skupin: FARC-EP a ELN. Cílem je pak vyhodnotit rozdíly a klíčové faktory, které vedly buď k úspěchu, nebo k selhání ve vyjednávání. Vzhledem k rozsahu této práce není cílem hodnotit všechny aspekty mírové agendy, ale pouze vybrané klíčové faktory, jež přispívaly buď k eskalaci nebo deeskalaci konfliktu v průběhu vyjednávání. Teoretickým východiskem této analýzy je Teorie změny při řešení konfliktů navržená R. Mitchellem, který identifikuje základní faktory přispívající buď k zvýšení, nebo naopak snížení eskalace konfliktu. Cílem této práce je rovněž přinést širší pochopení konkrétních mechanismů a nástrojů, které při demilitarizaci povstaleckých a paramilitárních skupin v Kolumbii fungují anebo které naopak vedou k selhání efektivní implementace demobilizační agendy. Hlubší pochopení a zkoumání tohoto fenoménu je totiž klíčové pro budoucí deeskalační aktivity kolumbijské vlády a pro zvyšování stability a bezpečnosti v regionu.

1 ANALYTICKÝ APARÁT

Existuje široká škála teorií týkajících se ukončování občanských válek a demobilizace povstaleckých skupin. V této práci se věnujeme aspektům vycházejícím z jednání klíčových aktérů, které buď přispívají k deeskalaci konfliktu a umožňují uzavření mírové smlouvy anebo naopak mírový proces poškozují. Teoretický rámec, do kterého je tato analýza zařazena a který slouží ke konkretizaci sledovaných faktorů, tvoří teorie změny Christopfera Mitchella. V této teorii jsou konceptualizovány faktory, jež přispívají ke změně při řešení konfliktů a také faktory, které této změně brání. Christopher Mitchell popisuje dynamiku vedoucí k eskalaci konfliktu mobilizace, polarizace, rozšiřování, štěpení a zainteresování¹ viz Tabulka č.1. a dynamiku deeskalující konflikt (demobilizace a demilitarizace, propojení, uvolnění, obnovení komunikace a zrušení závazku) viz Tabulka č. 2.

Tabulka č. 1.: Eskalační faktory

Mobilizace	vyčleňování materiálních a lidských zdrojů pro potřeby plynoucí z pokračování konfliktu
Polarizace	neslučitelnost požadavků, kterými protivníci podmiňují mírová jednání
Rozšiřování	vtahování dalších aktérů do konfliktu
Štěpení	upadající kontakty mezi protivníky, absence komunikačních kanálů
Zainteresování	protivníci vynaložili tolik prostředků na udržení konfliktu, že z psychologických i ekonomických důvodů nemohou ustoupit, aby neztratili tvář a postavení

Tabulka č. 2: Deeskalační faktory

Demobilizace /demilitarizace	využití materiálních a lidských zdrojů na jiné než válečné účely a snižování množství již využívaných zdrojů
Propojení	soulad požadavků, kterými protivníci podmiňují mírová jednání
Uvolnění	eliminace participace dalších stran, které se ke konfliktu v jeho průběhu přidaly
Obnovení komunikace	tvorba a udržování komunikačních kanálů, nastavení pravidel dialogu
Zrušení závazku	hledání budoucích příležitostí, jež plynou z úspěšné deeskalace konfliktu, snížení rentability konfliktu a překonání strachu ze ztráty tváře

Vyjednávání mezi kolumbijskou vládou a povstaleckými skupinami a jejich aktivity doprovázející tato jednání budou analyzovány pomocí clusterů výše zmíněného eskalačního

¹ MITCHELL, Christopher R. Conflict, Change and Conflict Resolution. In B. Austin, M. Fischer, H.J. Giessmann (eds.) 2011. Advancing Conflict Transformation. The Berghof Handbook II. Opladen/Framington Hills: Barbara Budrich Publishers. Dostupné z: www.berghof-handbook.net.

a deeskalačního jednání. Při využití této metody by mělo být zřejmé, zda k usměrňování konfliktu byly používány adekvátní nástroje, či zda neprobíhaly zároveň protichůdné aktivity, které by vedly k selhání mírových aktivit.

2 HISTORICKÉ POZADÍ VZNIKU FARC-EP A ELN

Konflikt mezi povstaleckými skupinami a kolumbijskou vládou se poprvé rozhořel v šedesátých letech minulého století, kterému předcházelo období nepokojů a násilí v celé zemi, známé jako La Violencia, během kterého zahynulo přes 300 000 osob. Skupina FARC-EP byla zformována v roce 1964, jako odpověď na pokračující napadání zemědělských komunit vládními vojáky, podporovanými americkou armádou. Nové zemědělské zákony vedly ke koncentraci vlastnictví půdy, což se setkalo s protesty na straně zemědělců, jež vyvrcholily v nájezdy na velké haciendy a v redistribuci půdy zpět mezi zemědělce. Armáda i soukromé bezpečnostní organizace tato hnutí ovšem porazila, půdu povstalcům zabavila a mnoho z nich nuceně přestěhovala do měst. V těch však rostla nezaměstnanost, což vyvolávalo nové sociální tenze.²

Vznik skupiny ELN rovněž reagoval na občanskou válku v padesátých letech. Nicméně její členská základna se od FARC-EP lišila a sdružovala především studenty inspirované revolucí na Kubě, levicové intelektuály a katolické radikály. Od skupiny FARC-EP se lišila i ve svém modu operandi, zaměřovala se především na únosy za výkupné a na prosazování svých politických cílů, původně se však skupina nezapojovala do obchodu s kokainem, jelikož ten se neslučoval s jejich náboženským přesvědčením. Z obchodu s drogami začala skupina profitovat až později. Hlavním cílem skupiny ELN bylo nastolit v zemi lidovou demokracii a zbavit ji zahraničních vlivů.³

3 FARC-EP A DEMOBILIZAČNÍ AGENDA

Řada kolumbijských vlád se v průběhu svého mandátu pokusila s FARC-EP iniciovat mírová jednání, všechny tyto pokusy však skončily nezdarem, či pouze marginálním úspěchem. Vyjednávání se střídala s vojenskými operacemi, úspěšné silové řešení ze strany kolumbijské vlády bylo však velmi nepravděpodobné díky omezeným kapacitám armády, oslabené léty bojů s povstaleckými skupinami. Vedení armády však ve snahách o silové řešení konfliktu nepolevovalo. Ani vedení FARC-EP nepřistupovalo k prvním vyjednáváním z pozice slabého aktéra, ale chtělo především legitimizovat své působení v očích veřejnosti. Přesto se však v roce 1984 podařilo

² MOLANO, A. The Evolution Of The Farc: A Guerrilla Group's Long History, NACLA Report on the Americas 2000, 34:2, 23-31, DOI: 10.1080/10714839.2000.11722627

³ GARCÍA-PENÁ, D. The National Liberation Army (ELN) Creates a Different Peace Proces. NACLA Report on Americas 2007. Dostupné z: <https://nacla.org/article/national-liberation-army-eln-creates-different-peace-proces>

vyjednat příměří a FARC-EP bylo povoleno založit politickou stranu Unión Patriótica (Vlastencká Unie), jež měla být prostředníkem mezi vládou a povstalcí při procesu reintegrace. Její fungování však bylo postupně omezováno a to zejména díky útokům ze strany paramilitárních jednotek.⁴ Dohoda, jež se týkala vzniku nové politické strany, ovšem nevedla ke konkrétním krokům demobilizace a FARC-EP tak mělo prostor ke konsolidaci svých sil. Velení kolumbijské armády zároveň v době příměří podporovalo paramilitární skupiny v útocích na povstalce.⁵ Když bylo v roce 1985 několik tisíc povstalců demobilizováno, vláda nedokázala garantovat jejich ochranu a mnoho z nich pak bylo zavražděno ve střetech právě s paramilitárními skupinami.⁶ Násilné incidenty ze strany FARC-EP, ke kterým docházelo i v období příměří, rovněž přispívaly k vzájemné nedůvěře, jež byla jedním z hlavních důvodů opakovaných selhání mírových rozhovorů.

Prvním úspěšným případem demobilizace povstalecké skupiny bylo přetransformování organizace Movimiento 19 de Abril (M-19), na politickou stranu, k čemuž došlo v roce 1990.⁷ V rámci tohoto mírového jednání bylo demobilizováno i několik dalších menších levicových guerill a přes 5000 ozbrojenců odevzdalo své zbraně. Během tohoto procesu byly poprvé využity demilitarizované zóny, ve kterých bylo možné zajistit bezpečnost bývalým povstalcům, z nichž se mnozí stali významnými politiky či státními úředníky.⁸ Nejsilnější z povstaleckých skupin, FARC-EP a ELN však nadále posilovaly svůj vliv, což se projevovalo především na vzrůstající produkci kokainu, z jehož prodeje skupiny FARC-EP i ELN profitovaly.

V polovině devadesátých let změnilo FARC-EP svou strategii a začalo systematicky útočit na armádní cíle, které úspěšně likvidovalo. Postup povstaleckého hnutí proto přiměl vládu k ústupkům a nabídce demilitarizované zóny výměnou za aktivní účast povstalců na vyjednávání. Demilitarizovaná zóna nicméně svůj účel nesplnila a povstalci toto území využívali k výcviku a přípravě dalších útoků.⁹ Na ilegální aktivity povstalců, a především pak na narůstající počet objektů, ve kterých docházelo ke zpracování koky, reagovaly ozbrojené složky za významné podpory Spojených států v průběhu let 2000-2002, kdy v rámci tzv. Plánu Kolumbie zlikvidovaly stovky ilegálních laboratoří a struktura FARC-EP byla významně narušena. Přestože byl tento strategický plán představován primárně jako strategie pro rozvoj země, většina finančních prostředků byla věnována především na likvidaci povstaleckých skupin. Kolumbijské ozbrojené síly s opětovnou, jak finanční, tak strategickou podporou ze strany Spojených států, přistoupily k plnění dalšího plánu, tzv. Plan Patriota, jenž

4 RICKMEYER, Paul, F. Establishing Ripe Moments for Negotiated Settlement in Counterinsurgency: An Example from Colombia. School of Advanced Military Studies 2017

5 AVILÉS, William. Paramilitarism and Colombia's Low-Intensity Democracy," Journal of Latin American Studies 38/2, 2006

6 HAUGAARD, Lisa; APONTE, Andrea F. Colombia's Peace Process: Successful Disarmament, But Other Implementation Proceeds Slowly. Latin America Working Group, 2017. Dostupné z: http://lawg.org/storage/documents/Colombia_Peace_Update_September_2017.pdf

7 SEGURA, Renata; MECHOULAN, Delphine. Made in Havana: How Colombia and the FARC Decided to End the War. SSRN 2017. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2969332>

8 PARDO, Rafael. Colombia's Two-Front War. Foreign Affairs, 79(4), s. 64. 2000.

9 JOHNSON, Kyle., JONSSON, Michael. Colombia: Ending the Forever War? Survival, 55:1, 67-86, 2013

měl za cíl vojensky ochromit FARC-EP a odstříhnout jej od jeho příjmů. V průběhu několika let byly zabity tisíce jeho členů a zničeno velké množství jeho základen.¹⁰

Na počátku roku 2012 si bylo vedení FARC-EP vědomé vyčerpaností kolumbijské vlády a svých snížených kapacit a oznámilo proto, že je připraveno vrátit se zpět k vyjednávání s kolumbijskou vládou a znovu obnovit mírové rozhovory po neúspěšných jednáních v El Caguánu. V srpnu 2012 pak byla podepsána všeobecná dohoda o ukončení konfliktu a o společném budování stabilního míru. Podpisu dohody o budoucích rozhovorech byly přítomni i zástupci Kuby a Norska v roli garantů, logistickou podporu přislíbilo Chile a Venezuela. Řada zahraničních aktérů rovněž věnovala významné částky na podporu mírového procesu. Vedení FARC-EP se zavázalo, že před započítím mírových rozhovorů propustí všechny zajatce a rovněž přislíbilo, že již v únosech nebude pokračovat.¹¹

FARC-EP do vyjednávání s vládou vstupovalo z pozice aktéra, který byl mezi povstaleckými skupinami největší a rovněž byl významným pěstitelem koky a distributorem kokainu v regionu.¹² Na počátku posledního cyklu rozhovorů se vláda a zástupci FARC-EP dohodli na garanci formalizace vlastnictví majetku členů FARC-EP, na zajištění jejich přístupu k půdě, a na podpoře zemědělské produkce ze strany vlády. V rámci rozhovorů o politické participaci byla členům FARC-EP přislíbena možnost podílet se na politickém dění, konkrétně bylo členům FARC-EP garantováno minimálně 5 křesel v senátu a 5 křesel ve sněmovně.¹³ Deeskalace násilí pak měla být implementována pomocí oboustranného a definitivního příměří. Bojovníci FARC-EP měli za povinnost složit všechny zbraně a vláda měla iniciovat jejich reintegraci zpět do civilního života. Vláda se zároveň usnesla, že ještě přitvrdí boj proti všem skupinám, jež by participovaly v ilegálních aktivitách či by jakýmkoli způsobem porušovaly lidská práva.¹⁴

Přestože mírové rozhovory v Havaně pokračovaly, docházelo k opakovaným eskalacím násilí, jež vyvrcholily přerušáním vyjednávání ze strany kolumbijské vlády, v reakci na únos armádního generála Alzata.¹⁵ Po třech týdnech pak byly rozhovory obnoveny za intervence zahraničních garantů a mediátorů, kterým se podařilo zajistit Alzatovo propuštění.¹⁶ Díky nátlaku veřejnosti se poté vedení FARC-EP rozhodlo pro časově neomezené, jednostranné příměří. Jako odpověď na dodržování tohoto příměří prezident

¹⁰ COLBY, Martin. Colombia's New Counterinsurgency Plan. STRATFOR 2012.

¹¹ BEITEL, June S. Peace talks in Colombia. Congressional Research Service 2015. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42982.pdf>

¹² OTIS, John. The FARC and Colombia's Illegal Drug Trade. Wilson Center 2014. Dostupné z: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Otis_FARCDrugTrade2014.pdf

¹³ ALSEMA, Adriaan. FARC to take part in Colombia's 2018 elections, but with guaranteed seats. Colombia Reports 2016. Dostupné z: <https://colombiareports.com/farc-take-part-colombias-2018-elections-guaranteed-seats/>

¹⁴ TURRIAGO, Rojas D. Los procesos de paz en Colombia, ¿camino a la reconciliación? Actualidades Pedagógicas, 2016/68, s. 159-178.

¹⁵ Colombian president halts talks with FARC rebels after general kidnapped. The Guardian 2014. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/17/colombian-president-halts-farc-talks-after-general-kidnapped>

¹⁶ REYES, Elizabeth. Colombia y las FARC pactan la libertad del general secuestrado. El Paiz 2014. Dostupné z: https://elpais.com/internacional/2014/11/20/actualidad/1416448143_257361.html

Santos rozhodl, že kolumbijská armáda upustí od náletů na povstalecké tábory.¹⁷ Toto rozhodnutí se však nesetkalo s podporou ze strany armády. Kolumbijští vojáci byli zneklidnění možností, že by došlo k snižování jejich stavů a finančních prostředků určených na armádu v případě, že by mírová smlouva byla podepsána. Armáda se rovněž obávala ztráty prestiže a důvěry obyvatelstva.¹⁸

Na znamení dobré vůle a ve snaze podpořit pokračování rozhovorů se prezident Santos rozhodl propustit 30 zajatých členů FARC-EP.¹⁹ Kolumbijská vláda se rovněž obrátila na Spojené státy s požadavkem, aby byl FARC-EP odstraněn ze seznamu teroristických skupin.²⁰ Vedení FARC-EP rovněž vyslalo velitele ke svým jednotkám, aby začali s přesvědčováním bojovníků o potřebě demobilizace. S blížícím se referendem o mírové smlouvě s FARC-EP totiž docházelo k fragmentaci uvnitř skupiny, jež si byla vědoma, že podstatná část obyvatelstva se staví proti mírové smlouvě. Proti demobilizaci se například vyjádřila tzv. První fronta FARC-EP, jež byla vedením neprodleně vyloučena.²¹

Bojovníci FARC-EP nicméně příměří porušovali a útočili na vládní vojáky, tudíž bylo odvoláno i omezení leteckých útoků. I přes tyto násilné incidenty mírové rozhovory pokračovaly, nicméně po zabití 26 členů FARC-EP kolumbijskými vojáky vedení povstalců odvolalo unilaterální příměří a vyjednávání bylo opět přerušeno.²² Na nátlak mezinárodních garantů, Kuby a Norska, byly rozhovory obnoveny. Ozbrojené střety mezi povstalcí a armádou však nadále pokračovaly a Chile, Venezuela, Kuba a Norsko opakovaně urgovaly vyjednávající strany, aby násilí deeskalovaly. Představitelé FARC-EP se následně zavázali, že pozastaví vojenský výcvik svých jednotek a namísto něj zavedou politická školení.

²³ Po čtyřech letech vyjednávání a cyklů deeskalací a re-eskalací násilí došlo ke shodě obou stran u všech klíčových bodů a závěry mírové dohody mohly být implementovány.

Na počátku roku 2016 bylo s podporou mise OSN v Kolumbii, zřízené rezolucí Rady bezpečnosti OSN 2261 (2016), přesunuto 6803 partyzánů FARC-EP do 26 demobilizačních zón.²⁴ Proces ověřování odzbrojení FARC-EP, který měl být dokončen za 180 dní, za-

¹⁷ Colombia suspends air strikes against FARC camps. BBC 2015. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-33667048>

¹⁸ TAMAYO, Elena. Colombia: un ejército para la guerra y para la paz. SciencesPo 2014. Dostupné z: <https://www.sciencespo.fr/opalc/content/colombia-un-ejercito-para-la-guerra-y-para-la-paz>

¹⁹ Colombia pardons 30 jailed FARC guerrillas. Deutsche Welle 2015. Dostupné z: <https://p.dw.com/p/1HARO>

²⁰ LOHMULLER, Michael. ¿Por qué quiere Colombia sacar a las FARC-EP de la lista de terroristas de EEUU? InSight Crime, 2016. Dostupné z: <https://es.insightcrime.org/noticias/noticias-del-dia/por-que-quiere-colombia-sacar-farc-lista-terroristas-de-estados-unidos/>

²¹ YAGOUR, Mimi. 'We Will Not Demobilize': First FARC Dissidents Won't Be The Last. InSight Crime 2016. Dostupné z: <https://www.insightcrime.org/news/analysis/we-will-not-demobilize-first-farc-dissidents-wont-be-the-last/>

²² DOMINIGUEZ, Augustin. After the Negotiations How Reconstruction Teams Can Build a Stronger Peace in Colombia. PRISM, Vol. 5, No. 4 (2016), s. 88-99. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26459214>

²³ WRIGHT, Emily. Inside FARC's Postwar Jungle Camp Finishing School. Foreign Policy 2016. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2016/09/30/inside-farcs-postwar-jungle-camp-finishing-school-colombia/>

²⁴ Colombia's FARC-EP rebels complete move to demobilisation zones. BBC 2017. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-39018686>

čal 1. března. Následoval proces složení zbraní.²⁵ Proces odzbrojování znamenal počátek transformace FARC-EP z ozbrojené skupiny na politické hnutí. FARC-EP trval na kolektivní reintegraci, nikoli na individuální reintegraci, která se tradičně používala při demobilizačních procesech u jiných skupin.²⁶ Plnění jednotlivých bodů dohody se však neobešlo bez komplikací, například pokusy o likvidaci nepovolených plodin, byly doprovázeny protesty pěstitelů koky. Nedostatek soudní ochrany pro pěstitele ochotné podstoupit dobrovolné programy eradikace spolu s nedostatkem alternativních ekonomických příležitostí implementaci tohoto kroku značně omezil. Dalším sporným bodem dohody byly případné soudní procesy s členy FARC-EP obviněnými ze zločinů, jejich potrestání či amnestie a systém odškodňování obětí.

I přes probíhající vyjednávání stále docházelo k bezpečnostním incidentům, k únosům i střetům mezi FARC-EP a armádou. Průzkumy veřejného mínění zároveň ukazovaly, že veřejnost nevěří v úspěšnou demilitarizaci FARC-EP a zároveň si nepřejí jeho angažování v politice ani propuštění již zatčených

členů a představitelů. FARC-EP opakovaně poukazovalo na zvýšenou vojenskou aktivitu v oblastech, ve kterých operovali jeho příslušníci.²⁷ V říjnu 2017 Ústavní soud podpořil mírovou dohodu podepsanou kolumbijskou vládou a partyzánskou skupinou FARC-EP dne 24. listopadu 2016.²⁸ Na konci roku 2017 však do legislativy stále nebyla implementována většina bodů z mírové dohody. Vláda aktivně nepřistoupila k začleňování bývalých bojovníků do společnosti. Nedošlo zatím ke snaze o jejich vzdělávání, rekvalifikaci ani k poskytnutí psychologické či sociální podpory. Bývalí bojovníci se tak ocitají v jakémsi vakuu, což může vést k jejich rozhodnutí znovu se přidat k některým nedemobilizovaným partyzánským skupinám. Přestože po počátku demobilizačního procesu FARC-EP došlo k výraznému celkovému snížení počtu vražd v Kolumbii, v některých regionech násilí a vraždy naopak vzrostly mnohonásobně. Jednalo se tak pravděpodobně o reakci paramilitárních skupin a ELN a další guerill, jež začaly bojovat o převzetí teritorií po demobilizovaných členech FARC.²⁹ Po volbách v roce 2018 ovšem došlo ke změně politického kurzu země a prezident Iván Duque oznámil, že budou provedeny změny v již existující mírové smlouvě s FARC-EP a představitelé FARC-EP zároveň odsoudili neschopnost

²⁵ MAAS, David. Could the demobilization of Colombia's FARC rebels be more chaotic? Colombia Reports 2017. Dostupné z: <https://colombiareports.com/demobilization-colombias-farc-rebels-chaotic/>

²⁶ PORCH, Douglas & Rasmussen, Maria, J. Demobilization of Paramilitaries in Colombia: Transformation or Transition?, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31:6, 520-540, 2008. DOI: 10.1080/10576100802064841

²⁷ ABAD OROZCO, Iván. Encuesta Nacional Qué piensan los colombianos después de siete años de Justicia y Paz. Centro Nacional de Memoria Historica, 2012. Dostupné z: <http://centrodememoriahistorica.gov.co/descargas/informes2012/encuesta.pdf>

²⁸ AMAYA-VILLARREAL, Álvaro, GUZMÁN-DUARTE, Valeria. La naturaleza jurídico-internacional de los Acuerdos de Paz y sus consecuencias en la implementación, 30 *International Law, Revista Colombiana de Derecho Internacional*, 41-60 (2017)

²⁹ ILLERA, Olga; LUIZ, Juan, C. Entre la política y la paz: las Fuerzas Militares tras la firma del Acuerdo de Paz. *Araucaria* 2018. Dostupné z: <https://revistascientificas.us.es/index.php/araucaria/article/view/4917>

vlády uskutečnit to, co již bylo dohodnuto a garantovat bývalým bojovníkům bezpečnost a možnost politické participace.³⁰

4 ELN A DEMOBILIZAČNÍ AGENDA

Stejně jako v případě FARC, řada kolumbijských vlád iniciovala mírová jednání se skupinou ELN. Na rozdíl od jiných povstaleckých skupin se ELN nepřipojilo k příměří vyjednanému v roce 1984 a naopak se rozhodlo povstalecké skupiny v boji proti vládě sjednotit. Tento pokus však selhal demobilizací skupin M-19, EPL a dalších skupin na počátku 90. let. Spolu s FARC-EP se ELN účastnila vyjednávání ve Venezuele v letech 1991 a 1992, která však nepřinesla žádný nový posun směrem k mírové smlouvě.³¹

Opětovné pokusy o vyjednávání s ELN iniciovala v roce 1998 vláda prezidenta Pastrany, jednalo se však pouze o sporadické kontakty. Vláda zároveň prioritizovala započetí mírových rozhovorů s FARC-EP, kterému garantovala vznik demilitarizované zóny na jihu země. Přestože o podobnou demilitarizaci vybraného území požádalo i ELN, nebylo mu vyhověno.³² Kolumbijská vláda jako podmínku pro započetí oficiálních vyjednávání vyžadovala předchozí klid zbraní, což však ELN odmítla a to vedlo k další eskalaci násilí. Během následujících deseti let partyzánská skupina usilovala o obnovení své síly a sociální základny a k přímým rozhovorům došlo opět až v roce 2004 a následně pak roku 2011, a to za podpory zástupců občanské společnosti a s výrazným přispěním Mexika.³³

Zásadní překážku při vyjednávání představovala závislost ELN na přísunu peněz pocházejících z výkupných za unesené osoby. ELN tudíž odmítala od této praxe ustoupit, a to i při probíhajícím příměří. Kolumbijská vláda se zároveň snažila omezovat aktivity ELN, které by mohly zasahovat do politického prostoru. Kolumbijská vláda v čele s prezidentem Uribem nakonec ustoupila ze svých prvotních požadavků a nevyžadovalo uzavření příměří jako podmínku pro započetí mírových rozhovorů. Kolumbijská vláda zároveň změnila svůj diskurz vůči ilegálním ozbrojeným skupinám na svém území, které do té doby odmítala uznat za odboj, ale mluvila o nich výhradně jako o kriminálních a teroristických skupinách. Kolumbijská vláda rovněž před započetením rozhovorů

³⁰ ELN califica de „fracaso rotundo“ los acuerdos de paz de las FARC-EPy el Gobierno. Noticias 2018. Dostupné z: <https://noticias.canalrcn.com/nacional-pais/el-califica-fracaso-rotundo-los-acuerdos-paz-las-farc-y-el-gobierno>

³¹ GARCIA-PENA, Daniel. The National Liberation Army (ELN) Creates a Different Peace Proces. NACLA 2007. Dostupné z: <https://nacla.org/article/national-liberation-army-eln-creates-different-peace-proces>

³² SIERRA, Jeronimo R. Breves notas sobre el conflicto colombiano tras la llegada de Álvaro Uribe Vélez . Análisis GESI, 2/2015 . Dostupné z: <https://www.ugr.es/~gesi/analisis/2-2015.pdf>

³³ BUITRAGO LEAL, Francisco. La política de seguridad democrática: 2002-2005. Análisis Político Mayo-Agosto 2006. Dostupné z: <http://www.ideaspaz.org/tools/download/50659>

propustila některé z vězňů ELN.³⁴ Trvalo však další dva roky, než se ustálily hlavní body smlouvy o vyjednávání a mírový proces mohl započít. V té době však rovněž vrcholilo úsilí o dokončení mírové agendy s FARC-EP a rozhovory s ELN se opět staly druhořadým problémem.

V roce 2016 započala fragmentace jednotek ELN a to především díky dvojnásobnému počtu bojovníků oproti roku 2015, kteří se rozhodli individuálně demobilizovat. Při střetech s kolumbijskou vládou však byly také stovky povstalců zabity.³⁵ Další kolo mírových rozhovorů mělo začít v říjnu 2016, ale selhání ELN při plnění požadavků, které toto kolo podmiňovaly, kdy např. povstalci nepropustili jednoho ze zajatců, bývalého kongresmana, zapříčinilo, že jednání byla odložena. Zároveň se začala projevovat nízká morálka a rozdrobenost uvnitř jednotek ELN, které tak nebyly schopné mobilizovat se natolik, aby mohly jednotně přistoupit k novým mírovým vyjednáváním a ELN si proto musela vyžádat čas na interní konzultace. I ve vedení povstalců se nacházeli bojovníci, kteří mírovou iniciativu nepodporovali a jejichž aktivity narušovaly klid zbraní. Některé z jednotek ELN byly rovněž posilovány bývalými členy FARC, kteří neměli o demobilizaci zájem.³⁶

Mezi lety 2017-2018, v rámci posledního cyklu vyjednávání, proběhlo několik kol mírových rozhovorů. Nejprve bylo dohodnuto postupné vyčištění zaminovaných teritorií. V dalších kolech bylo odsouhlaseno čtyřměsíční bilaterální příměří, které mělo být doprovázeno monitorovacím mechanismem pod společným dohledem představitelů vlády, ELN, OSN a katolické církve, s cílem předcházet a hlásit případné porušování příměří. S dohodou o bilaterálním příměří byl přijat návrh o ukončení únosů civilistů, jako projev dobré vůle ze strany ELN a zároveň jako překonání největší překážky pokroku při řešení další agendy.³⁷ Obě strany konfliktu se však obviňovaly z nedodržování uzavřených dohod. Na jedné straně totiž vláda tvrdila, že splnila své závazky, tedy že zveřejnila návrh nařízení o vytvoření integrálního systému, který by zlepšil humanitární situaci vězňů ELN, což ELN zpochybňovala. Kolumbijská vláda ovšem rovněž poukázala na nedodržování úmluv ze strany ELN a to konkrétně na incidenty, při kterých došlo k vraždě vůdce domorodého obyvatelstva v departementu Chocó a k masakru 8 rolníků v obci Magüí.³⁸ Zástupci ELN ovšem vydali prohlášení zdůrazňující nechuť vlády vyšetřit porušení bezpečnostních záruk, zejména pak poukazovali na střet s policií, ke kterému došlo

³⁴ BENAVIDES, Andres V. The Peace Process in Colombia with the ELN: The Role of Mexico. LATIN AMERICAN PROGRAM SPECIAL REPORT, Woodrow Wilson International Centre for Scholars 2006. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Mexico%2527s%20Role%20in%20the%20ELN%20Peace%20Process11.pdf>

³⁵ Este año se han desmovilizado cerca del doble de guerrilleros del ELN con respecto a 2015. RCN Radio, 2016. Dostupné z: <https://www.rcnradio.com/colombia/este-ano-se-desmovilizado-cerca-del-doble-guerrilleros-del-eln-respecto-2015>

³⁶ YAGOUR, Mimi. Colombia's ELN Rebels in Crisis As Demobilization Rate Nearly Doubles. InSight Crime 2016. Dostupné z: <https://www.insightcrime.org/news/brief/eln-rebels-crisis-demobilization-rate-nearly-doubles/>

³⁷ BOTERO, Valentina P. EL CAMINO RECORRIDO POR SANTOS Y EL ELN. Pares 2018. Dostupné z: <https://pares.com.co/2018/03/23/el-camino-recorrido-por-santos-y-el-eln-6/>

³⁸ ELN se atribuye responsabilidad en masacre de Magüí Payán. Semana, 7.10.2018. Dostupné z: <https://www.semana.com/nacion/articulo/eln-se-atribuye-la-masacre-de-magui-payan/550048>

v Tumaco, kde nejméně šest rolníků přišlo o život během protestů pěstitelů koky. Dalším porušením bezpečnostních záruk ze strany vlády měly být dva útoky vojenských sil na tábory ELN a kontinuální porušování lidských práv vězňů.

I přes vzájemná obviňování se během pátého kola posledního cyklu vyjednávání obě strany dohodly na dalším bilaterálním několikaměsíčním příměří. Po uzavření této dohody se však začaly objevovat zprávy o útocích ELN na civilisty, což bylo v přímém rozporu s dohodou o příměří. Po skončení příměří se ELN přihlásila ke třem bombovým útokům na ropovod a tím ukončila jednání bez možnosti jeho dalšího rozšíření. Tehdejší prezident Juan Manuel Santos řekl, že vláda byla ochotná prodloužit mírové jednání, což ovšem zástupci ELN nejenže nevysvětlitelně odmítli, ale pokračovali v teroristických útocích v den, kdy mělo začít nové kolo rozhovorů.³⁹

Přestože posuny ve vyjednáváních byly marginální, od roku 2016 až do dnešního dne došlo ke snížení ilegálních aktivit ELN o 65 %.⁴⁰ Zásadní změnu dynamiky vyjednávání však přineslo zvolení nového prezidenta Duquea, jenž mírové procesy s povstaleckými skupinami dlouhodobě kritizoval. Přestože se rozhodl, i díky nátlaku mezinárodní komunity, ve vyjednávání pokračovat, zástupci ELN nadále pokračovali ve své politice únosů civilistů pro výkupné. I přes vydání některých z nich, zástupci ELN odmítli dohodu o společném protokolu o propuštění dalších rukojmí. Navzdory tomuto napětí několik národních a mezinárodních aktérů vyjádřilo, že je důležité, aby mírové rozhovory pokračovaly. Například Pedro Sánchez, předseda vlády Španělska, se nabídl jako zprostředkovatel. OSN rovněž požádala o pokračování v rozhovorech.

Po demilitarizaci FARC-EP začalo vedení ELN kritizovat implementaci dohody a jeho vedení prohlásilo, že se jedná o selhání, které se nesmí v případě ELN stát. Konstatovalo totiž, že FARC-EP je odzbrojen a jeho členové už tedy nejsou revolučními bojovníky, zároveň ale zpochybňovalo jejich legitimitu coby politické strany. Tyto obavy se objevily zejména po prezidentských volbách v roce 2018, kdy nově zvolený prezident Iván Duque oznámil, že hodlá přitvrdit požadavky podmiňující pokračování vyjednávání s ELN a zároveň hodlá upravit smlouvu s FARC-EP.⁴¹ Lze tedy konstatovat, že se proces demobilizace v případě obou skupin pozastavil na kritickém bodě a jeho budoucnost záleží jak na ochotě vedení partyzánských skupin a kolumbijské vlády činit ústupky a především dodržovat dohodnuté závazky, ale i na aktivitě třetích stran, jež v minulosti opakovaně ukázaly svou schopnost do procesu aktivně vstupovat a přivést protivníky zpět k vyjednávání.

³⁹ El ELN paraliza el segundo oleoducto de Colombia. DW 30.4.2016. Dostupné z: <https://www.dw.com/es/el-eln-paraliza-el-segundo-oleoducto-de-colombia/a-19226176>

⁴⁰ VARGAS, Naryi. ¿Y las negociaciones con el ELN?, Fundación Paz&Reconciliación. 4.9.2018. Dostupné z: <https://pares.com.co/2018/09/04/11756/>

⁴¹ Los recientes cambios a la ley estatutaria que reglamenta la JEP y los incumplimientos en los acuerdos por parte del Gobierno, generan la desconfianza de ese grupo guerrillero. Noticias 2018. Dostupné z: <https://noticias.canalrcn.com/nacional-pais/eln-califica-fracaso-rotundo-los-acuerdos-paz-las-farc-y-el-gobierno>

ZÁVĚR

Opakované pokusy kolumbijské vlády o uzavření mírových dohod s levicovými povstaleckými skupinami vyvrcholily v roce 2012 obnovením rozhovorů se skupinou FARC-EP. Počáteční úspěch jednání mezi kolumbijskou vládou a FARC-EP byl výsledkem několika faktorů. Předně to byla připravenost obou stran k jednání a konkrétní představa o projednávané agendě. Obě strany rovněž vyčerpaly prostředky, které by jim zajistily rozhodující převahu. Zásadní roli hrála i silná angažovanost třetích stran, které na vyjednávání aktivně participovaly a zastávaly roli garantů. I přes jejich přítomnost se však nepodařilo posílit vzájemnou důvěru mezi vyjednávajícími stranami. Na straně povstalců existovaly obavy, že vláda po jejich mobilizaci přistoupí k jejich opětovné kriminalizaci, či umožní jejich vydání do zahraničí, kde jsou stíháni. Kolumbijská vláda zároveň neměla žádné záruky, že povstalci nevyužijí příměří k dalším útokům.

V průběhu vyjednávání obě strany projevily skrze řadu aktivit dobrou vůli a snahu udržet mírové rozhovory v chodu. Ze strany vlády se jednalo především o demobilizaci paramilitárních skupin, jež byly jedním z hlavních nepřátel levicových guerill a zajištění demilitarizačních zón, v kterých mělo být bývalým povstalcům zaručeno bezpečí, i když tak vláda učinila jen v případě FARC-EP, nikoli v případě ELN. Vláda rovněž propustila několik desítek povstalců a slíbila zlepšit humanitární podmínky zbývajících odsouzených partyzánů. Obě povstalecké skupiny opakovaně vyhlásily unilaterální příměří ve snaze přesvědčit vládu o své důvěryhodnosti. Zároveň však ve většině případů došlo k porušení tohoto příměří, i díky fragmentaci, jež uvnitř skupin nastala.

Lze konstatovat, že obě strany překonaly obavy ze ztráty tváře i svého postavení a pokoušely se z možnosti mírového řešení vytvořit novou společenskou normu. Zároveň se pokoušely o aktivní udržování komunikačních kanálů. Pro obě strany byly rovněž jednou z výrazných motivací finance, jež zahraniční aktéři poskytovali na podporu mírového procesu a které mohly zajistit, aby ustoupení od praxe únosů a od pěstování koky neznamenalo ohrožení ekonomické existence povstalců. Zásadním selháním však byla nedostatečná podpora mírového procesu ze strany obyvatelstva, což se projevilo jak v referendu v roce 2016, kdy se obyvatelstvo vyslovilo proti smlouvě s FARC-EP, tak i ve volbách v roce 2018, kdy byl zvolen představitel směru podporujícího tvrdší postup proti povstaleckým skupinám.

V obou případech pokusů o demobilizaci povstaleckých skupin lze sledovat až entropické střídání eskalačních i deeskalačních aktivit na obou stranách, mnohdy bez ohledu na vyjednané podmínky a na dynamiku mírových rozhovorů, jako by mírová jednání v mnohých případech nemotivovala aktéry k deeskalačnímu jednání. De facto žádné z vyhlášených příměří nebylo nikdy plně dodrženo. Ani jedna ze stran dobrovolně nelimitovala navyšování svých kapacit. Na straně povstalců lze kontinuální mobilizaci vysvětlit skrze fragmentaci uvnitř skupin, kdy ne všichni povstalci souhlasili s mírovými rozhovory. Násilím během vyjednávání se pak obzvláště ELN rovněž snažila demonstrovat svou sílu a zlepšit si tak postavení při vyjednávání. Na straně vlády pak mohl být na vině porušování příměří nesoulad mezi politickým vedením a armádou.

Pokusy o demobilizaci FARC-EP tedy vykazují řadu eskalačních i deeskalačních aktivit na obou stranách. Hlavní eskalační aktivitou byla především mobilizace zdrojů a kapacit

na obou stranách, a to i v průběhu vyjednávání, kontinuální rozpory v agendě podmiňující mírová vyjednávání, jež byla dána především obavami ze ztráty tváře a vtahování dalších aktérů do konfliktu. Především pak paramilitárních skupin na straně armády a povstalců pocházejících z demobilizovaných skupin, kteří však demobilizaci odmítali, na straně FARC-EP a ELN. Naopak rozhodnutí o demobilizaci paramilitárních skupin kolumbijskou vládou bylo zásadním deeskalačním prvkem. Obě strany však i přes opakovaná selhání ve vyjednávání nechávaly otevřené komunikační kanály, což udržovalo možnost obnovení vyjednávání v budoucnu.

Navzdory kontinuálnímu porušování dohod však došlo k zásadnímu snížení násilí ve vybraných departmentech a stovky ozbrojenců se rozhodly podstoupit demobilizační proces. Otázkou zůstává, jakým směrem se demobilizace zbývajících povstalců bude ubírat po změně politického kurzu země. Ze stávajících mírových rozhovorů jasně vyplývá, že stále chybí silný aktér, jenž by na implementaci všech dohodnutých bodů dohlížel a zároveň mohl jejich plnění efektivně vynucovat.

Autoři: ***Mgr. Pavlína Bláhová**, narozena 1990, je doktorandkou na Katedře sociologie FF UK. Vystudovala bezpečnostní studia na FSV UK a v současné době je výzkumnou pracovnící Střediska bezpečnostní politiky IPS FSV UK. Zabývá se problematikou zamrzlých konfliktů, organizovaného zločinu a kritické infrastruktury.*

***PhDr. Malvína Krausz Hladká, Ph.D.**, narozena 1979, je akademickou pracovnící na Institutu politologických studií. Zároveň působí na FSV jako členka kolegia děkanky pro mezinárodní a cizojazyčné studijní programy. Zaměřuje se na integraci a regionalizaci Latinské Ameriky, geopolitiku a vztahy regionu k zahraničí.*

Jak citovat: BLÁHOVÁ, Pavlína and Malvína KRAUSZ HLADKÁ. Demobilizace kolumbijských guerill: Příklad FARC-EP a ELN. *Vojenské rozhledy*. 2019, 28 (1), 085-097. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.